

ОБУЧЕНИЕ ЧРЕЗ СЪТРУДНИЧЕСТВО – СЕЛЕСТЕН ФРЕНЕ И НЕГОВАТА ПЕДАГОГИКА

Вяра Гюрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията разглежда основните аспекти на педагогическата система на френския педагог Селестен Френе – педагогиката на сътрудничеството: организацията на класа („класа-кооператив“), новите организации на времето, на пространството, на учебния процес, на труда в една мотивираща образователна среда (ателиетата като форма за естествено обучение и възпитание), новия подход към оценяването на учебните постижения на учениците, алтернативни методи и средства за обучение и възпитание (кореспонденцията, „естествения метод“ на обучение, проектния метод, училищния вестник, учебните фишове, свободните текстове).

Keywords: collaborative/cooperative pedagogy, education, teaching, methods of teaching

Формирането на творчески мислещи, инициативни и предприемчиви граждани на демократичното общество изисква прилагането в училище на една „активна педагогика“, в центъра на която е ученикът – партньор на преподавателите в учебния процес. Според Съвременния тълковен речник на българския език партньорът е „човек, който взима участие в играта заедно с друг“ („...партньор за танци“) и „човек, който участва в някакви действия или дейност с друг“ (Буров, 2002: 604).

Ключовите думи тук са „участие“ и „заедно“/„съвместно“. За да танцуват заедно танца, наречен „учебен процес“, партньорите – учители и ученици, трябва да могат да участват равностойно в общия процес, да си имат доверие, да си вярват, да се подкрепят, да си помагат взаимно, да се допълват, да синхронизират очакванията, нагласите и стъпките си. С други думи – да си сътрудничат в общата игра. Защото, пак според същия речник, сътрудничеството е „съвместна работа“, а да си сътрудничиш с някого, означава да работиш заедно с някого, да помагаш (Буров и др., 2002: 889). Което означава, че *учителите трябва така да организират учебната работа (часовете си) още от първия ден, че да накарат / да мотивират учениците да участват. При това трябва да им помагат максимално да се справят, независимо какви*

индивидуални затруднения имат. Защото всяко дете¹⁾ може да успее в нещо, стига да получи шанс за това и помощ от когото трябва.

Идеята за обучение чрез сътрудничество е актуална, но не е никак нова. **Педагогиката на сътрудничеството**²⁾ (от фр. *pédagogie coopérée*), или **кооперативната педагогика**, се свързва с името на френския учител Селестен Френе и неговите последователи във Франция и по света (Гюрова, 1995: 23 – 58). Философията на тази педагогика е синтезирана в неговите книги: „За народното училище“ (1945), „Съвети към родителите“, „Педагогически инварианти“ (1945), „Трудовото възпитание“ (1946), „Раждането на една народна педагогика“ (1949), „Техниките Френе на съвременното училище“ (1964), „Маршрутът на Селестен Френе“ (1977) и др. (Френе, 1990).

Френе и неговите последователи разработват и прилагат няколко оригинални и изключително полезни нововъведения в учебната дейност с реална приложимост в съвременното (в т.ч. и масово) училище:

- учебни фишове, вместо учебници в началното училище³⁾;
- нова организация на времето и пространството;
- кореспонденцията с връстници от други населени места като учебно и възпитателно средство;

- нов подход към оценяването;
- естествения метод на обучение;
- ателиетата;
- новата организация на труда и трудовото възпитание.

Както и:

- нова организация на класа – клас-кооператив (или училище-кооператив);
- собствена печатна база – училищната печатница;
- училищния стенвестник/стенвестник на класа;
- вестник на класа (за родителите).

Педагогиката на сътрудничеството се олицетворява от всичко, което се случва в класа-кооператив.

Класът-кооператив

Класът-кооператив е „алтернатива на традиционния клас, в който децата работят паралелно, без да си взаимодействат, а всяка колективна дейност играе ролята „да нивелира“ (да обезличава). В класа-кооператив се срещат различни гледни точки и изключителна роля играе критичната рефлексия в групата, която помага „класът да се организира като жив организъм“. В този поновому организиран клас „децата се учат заедно на отговорност“.⁴⁾

Класът-кооператив съчетава индивидуалния с груповия подход – чрез различните дейности учениците се развиват като индивидуалности (като отделни личности), но и като членове на екип, в който всеки има своята персонална роля. И това напълно съответства на детската психика. „Детето не обича „работата на стадото“, при която индивидът трябва да се пригажда.

То обича да работи индивидуално или да работи в екип, в рамките на кооперативната общност (Инвариант 21)“ (Гюрова, 2002: 617). И това е важно за развиването на социални умения, сред които – солидарността с другите и отговорността, които според Френе и неговите последователи са в основата на човешкия прогрес.⁴⁾

Класът-кооператив е форма на ученическо самоуправление. При тази организация на класа (или в малките училища – и на училищния живот) всичко се решава съвместно – по време на Общото събрание в края на всяка седмица (на което присъстват и родителите) или на Съвета на класа в началото на седмицата, или в минутите за равностметка („Какво ново“) всяка сутрин, или по време на ателиетата по различните дейности (Гюрова, 1995: 23 – 58).

Кооперативът избира с тайно гласуване Съвет (председател, заместник-председател, секретар и ковчезник). Общото събрание (това е висшият орган на детското самоуправление) избира и дежурен по дисциплината за седмицата.

Учителят е преди всичко човекът, който помага на групата деца да се организира: от моментите, определени за рефлексия върху съвместния живот на класа-кооператив, до равностметката на дейностите и колективните проекти. Той е един от всички, но и естествен авторитет, когото децата обичат и на когото вярват. Той им дава възможност да действат като възрастни – със своите права, задължения, отговорности и отчетност (Гюрова, 2002).

Подобни форми на ученическо самоуправление са Ученическият парламент, Ученическият президент и Ученическият Министерски съвет, Миникметството, Ученическият съвет по дисциплината, Общото събрание и др. Те дават възможност на учениците да упражняват важни социални роли, да се учат на отговорност, толерантност и отстояване на позиция, което е сред най-важните възпитателни резултати. Същевременно те формират качества на личността, които са изключително важни и при груповата работа, която е фактор за активизиране на участието на учениците в учебния процес.

Педагогиката на сътрудничеството предполага нова организация на времето и пространството, като алтернатива на строгата регламентация на образователните дейности (обучението/ученето и труда), задължителните учебни разписания, планове и програми.

Нова организация на пространството

Подредените в редици чинове и маси (подредба тип „клас-автобус“) се заменят с подвижни маси и столове, които могат да се разместват и групират според предпочитанията на учащите и за целите на индивидуалната и груповата работа. В училище и в класната стая стените и коридорите се превръщат в естествено място за всевъзможни изложби с детско творчество (в т.ч. написани съчинения, снимки, предмети, изработени или събрани от децата по време на учебните екскурзии). Правото на изразяване във всеки момент се гарантира чрез използването на различни табла и тематични листове за отра-

звяване на позиции и мнения и за колективно достигане до решения. На видно място се окачват постери и обобщения от дискусии, което помага по-добре да се осмислят знанията и информацията от учениците.

Всъщност това е подредба, която гарантира интерактивност – взаимодействие чрез улесняване на движението на децата в класната стая, достъп до резултатите от съвместната работа върху учебни и неучебни задачи (например общи правила, идеи за това какво учениците да направят заедно през седмицата), достъп до индивидуално творчество и др.).

Природната среда – градината, опитното поле, фермата с животни (или просто животински кът), цветята и другите растения, за които децата сами се грижат, наблюдават и изучават, стават елемент на образователната среда. Това е особено важно условие за естествения метод на обучение, който се опира на наблюдението, и за рефлексията, последвани от научното обяснение.

Нова организация на времето

Става въпрос за времето за учене. То е планирано чрез различни учебни планове и споразумения, като съществена част се отделя на работата по индивидуални и групови проекти. В класовете или училищата, работещи по системата Френе (педагогика на сътрудничеството), учителите и учениците разработват най-често съвместно:

1) Общ годишен план, който отразява държавните изисквания за съответния клас (и за работата на учителя).

2) Общи месечни планове.

3) Седмичен план за дейностите на класа – съставя се в началото на седмицата – в понеделник сутринта.

4) Индивидуален план на всеки ученик (за срок от 1 или 2 седмици), който съдържа рубрики по различните дейности, с които детето желае да се занимава през периода, както и групови и колективни дейности, в които ще участва.

Много важна роля играе индивидуалният план на всеки ученик, в който той избира с какви учебни дейности да се занимава, какво време да им посвети, с колко учебни фиша⁵⁾ ще работи.

Правото на избор означава задължение да се изпълни записаното в плана и отговорност за качеството на изпълнение. Неизпълнените планирани учебни дейности за изтеклия период се записват задължително най-напред в новия учебен план.

Индивидуалните планове се подписват от ученика, учителя и родителя, а с отчитането на изпълнението им започва всяко общо събрание в края на седмицата (с участието на родителите). По всеки план се оформя профил на постиженията на ученика и той (под формата на графика) се поставя в ученическата книжка.

Нова организация на учебно-възпитателния процес

Педагогиката на сътрудничеството е най-яркото доказателство за единство на обучението и възпитанието във всеки момент от работата с учениците

и от работата на учениците, който, поради характера на организацията, има безспорни възпитателни ефекти. Във всеки момент от живота си в училище и със съучениците си извън училище, от общите занимания и дейности „с възпитателен характер“ учениците научават ценни и полезни неща за света, за хората и за себе си.

Френе и всички представители на Новото възпитание⁶⁾ смятат, че за да бъде успешна и мотивираща, образователната работа *трябва да бъде интересна, жива и осмислена*. „Никой не обича да се върти на празни обороти, да действа като робот, това означава да го караш да действа и да се покорява на замисъл, който е вписан в механични действия, в които той не присъства“ (Гюрова, 2002: 23 – 58), т.е. които са му чужди и непонятни“ твърди Френе в своите „Педагогически инварианти“ (инвариант 8). В интерес и на преподавателя, и на учениците е отказването от монотонните уроци, уморителните упражнения, съчинения и задачи, от дългите и скучни домашни работи – еднакви по обем, съдържание и трудност за всички, които противостоят на естествената необходимост на ученика да се изявява и да общува с другите.

В основата на новата организация на учебния процес са съвместно изработени и договорени по време на общото събрание правила, които равнопоставят учителя и учениците по отношение на правото на избор и мнение, но и на контрола и властта. Учителят е в ролите на сътрудник, помощник, съветник и приятел.

В основата на тази организация е убеждението, че *всяко дете е по природа искрено, добро, честно, способно и талантливо*. Тези му качества могат да се проявят единствено в атмосфера на доверие, уважение, разбирателство, свобода и избор, които са характерни за класа-кооператив (или училището-кооператив).

Задължително се съблюдават правата и на децата, и на възрастните, разбирани като единство от:

- *правото да имаш права;*
- *правото да поемаш задължения;*
- *правото да носиш отговорност за решенията, действията и резултата.*

Тези права се съблюдават както по отношение на индивидуалната работа (по индивидуалните учебни планове), така и при груповите и колективните дейности, в които децата участват по собствен избор. Веднъж заявили желанието си да участват, учениците се задължават да устоят докрай и да доведат работата си до добър резултат. Така например, ако са избрали да участват в писането на писмо до кореспондентите (клас/връстници, с които си кореспондират), а то се оказва пълно с грешки, участниците задължително правят необходимите справки и преприписват писмото отново (*и не могат да изберат да не участват в това*).

Поради своите убеждения, че традиционните учебници сковават преждевременно детското въображение със своята единствена истина, Френе и неговите последователи използват нов основен ресурс за образователната дейност в началното

училище – *учебни фишове*. Това са текстове, описания с различна тематика (от предметните области до съвместните дейности – например фишове по „кореспонденция“), с въпроси към тях и учебни задачи. Фишовете (формат А) се подреждат по тематика и трудност в серии и образуват библиотека с учебна документация, която е на разположение на децата в класната стая. Фишовете се изработват съвместно или индивидуално от учителя и учениците (продават се и готови, но те не са задължителни за учителя). Оформен по съответния начин – един фиш по готварство например, с описани уреди, продукти и рецепта, може да се използва като фиш за четене, смятане, физика или химия. Така от практическите наблюдения (от реалността) децата достигат до научните обяснения на света, който ги заобикаля.

Обучението се основава на прилагане на *естествения метод* (в буквален превод „метод на експерименталното опипване“). На практика, това е признаване и прилагане на предимството на наблюдението и експеримента преди теоретичното обяснение на фактите и явленията. В този процес интелектът на ученика, способността му да запомня, да разсъждава и да мисли се развиват чрез действия, а не по абстрактен път – чрез слушане и четене. „Говорете възможно по-малко“, гласи един от педагогическите инварианти за учителите (№ 20) на Селестен Френе (Гюрова, 2002: 617). Когато детето само засади семенце и ежедневно се грижи и наблюдава развитието на едно растение или животно, то не само по-лесно ще осмисли теоретичните обяснения, но и само ще търси нови обяснения и ще бъде по естествен начин „пристрастно“ към опазването на природната среда – защото то реално е част от нея. Това изостря наблюдателността, формира екологична култура, приобщава към ежедневен труд и грижа за растенията, животните, по-слабите. Така децата се учат на „съпричастност“ към всяко нещо – и към природата, и към света като цяло – чрез включването на всички сетива, чувства и мисли.

Естественият метод на учене е, на практика, приложение на чудесната мисъл на Френе: „За да се научи нещо, то първо трябва да се преживее“ (Френе, 1990: 63). Той до голяма степен корелира с описания от Фил Рейс естествен път на човешкото учене, с неговите четири стъпки:

- желание за учене;
- предприемане на действия за осъществяването на това желание;
- обратна информация от околните (и позитивните чувства от добрата обратна връзка);
- асимилиране („придаване на смисъл“) на новото знание.

В тези прости четири неща според Ф. Рейс се съдържат всички „модели“ на учене, описани в книгите с понятия като: „активно експериментиране, конкретен опит, рефлексивно наблюдение, абстрактна концептуализация, вътрешна мотивация, външна мотивация, холистични подходи, серийни подходи“ (Race, 1995: 18–19).

При естествения процес (метод) на учене в педагогиката на сътрудничеството *грешката е етап от пътя към истината*. Тя не се наказва, защото е част от опита, който детето само придобива в условията на постоянна активност.

Нова организация на труда и трудовото възпитание

С. Френе и алтернативните педагози се обявяват против труда по задължение – избран от възрастните, фиксиран в рамките на учебното разписание, еднакъв за всички деца, които нямат право на избор. Такъв вид трудова дейност не води до трудово възпитание, а единствено до нежелание и ненавист към труда, външно наложен от възрастните и често непосилен за децата.

За да възпитава у децата любов към труда, училището само трябва да бъде място за труд. Трудът трябва да пронизва всички моменти от учебно-възпитателния процес, като почива *върху принципите на свободата, избора и детската активност*. На децата трябва да се предостави възможност да действат, да работят индивидуално, в група или в колектив, където цари дух на сътрудничество. Всичко в училището (в класа) е труд и всяка дейност изисква усилие. Затова в класовете Френе децата избират с какви дейности да се занимават през седмицата и така трудът им носи радост.

Трудовата дейност се реализира като труд по избор и интереси във и чрез:

- работата на децата в различните ателиета;
- изработването и издаването на училищния вестник (или вестника на класа);
- експериментирането в учебно и извънучебно време;
- изработването, обсъждането и класирането на учебните материали (фишове);
- кореспонденцията;
- писането на „свободни текстове“, реферати, есета по избрана от учениците тема.

Това са примери за *разнострани, творчески, мотивиран учебен труд*. Сам Френе назовава своята педагогическа работа „педагогика на труда“ (тя е известна и като „педагогика на до минута организираното време“). В рамките на нормалните учебни занятия, на практика, се реализира активно трудово възпитание, чрез съчетаването на различни видове труд и творчество. Например обучението по музика предвижда запознаване на децата с различни музикални инструменти, проучване на информация от различен характер, изработване на прости инструменти от децата, използването на тези инструменти за музикален съпровод и композиране на музика, записване на собствени песни и музикални пиеси. Безспорно този тип часове по музика са посрещани с интерес от децата, защото в тях не доминира теорията например за „кодиране и декодиране на музикален текст“ и др. скучни и трудни за възприемане от децата дейности (както в учебните програми по музика на българските училища), а присъства светът на музиката, в който детското въображение и творчество намират благоприятна почва за изява.

Една от възможностите да се реализира правото на труд по избор са ателиетата.

Ателиетата

Френе предлага в детската градина и в началното училище да има поне осем ателиета, като четири от тях са предназначени за т.нар. „базов физически труд“: 1. Полска работа. Животновъдство; 2. Ковашка и дърводелска работа; 3. Предене, тъкане, шиене, кулинария, домоводство; 4. Конструирание, механика, основи на търговията. Другите четири ателиета са предназначени за „по-сложна колективна работа, свързана с умствена дейност“: 5. Събиране на информация; 6. Експериментална работа; 7. Печатно дело; 8. Художествено творчество (Френе, 1990: 83 – 87).

Днес ателиетата, използвани в класовете и училищата, работещи по системата Френе, са твърде разнообразни и съответстват на многообразието от интереси на съвременните деца: ателие по кореспонденция; по музика; по готварство; по математика; по четене; по театър; по интернет и пр. На практика, всяка групова работа по интереси може да се провежда под формата на ателие. Какви точно ще бъдат те – решават децата, обикновено в началото на всяка седмица. Възможно е да се организират и постоянно действащи ателиета, посветени на определен вид занимания.

Въпреки че ателиетата са замислени като форма за работа по интереси с деца на начална училищна възраст, те с успех могат да се използват във всички образователни степени, както и в работата с възрастни учаци. Ползена рефлексия и ценен опит са резултатите от ателиета с ученици на теми като „Здравето не е шега работа“, „Училището и правата на децата“ (и всякакви варианти на ателиета по правата на човека и децата), „Стойностните неща в живота“ и пр.

Педагогиката на сътрудничеството се основава на убеждението, че всеки може да успее – един в едно, друг в друго. Тя е една своеобразна „педагогика на успеха“. Затова не е случайно, че доказването на успеха е в основата на оценяването на постиженията на учениците.

Нов подход към оценяването и оценките

В педагогиката на сътрудничеството се използват различни форми за оценяване и самооценяване. Те пронизват всички училищни дейности и водят до формирането на самочувствие за успех и постижения. Всеки може и успява в нещо. От това, че детето не е отличник по математика например, не значи, че е по-малко значим, ценен и успяващ човек.

Всичко, което децата правят, трябва да бъде забелязано и справедливо оценено. Тук традиционните оценки (особено за деца в начална училищна възраст) не са най-подходящи. Чрез тях се измерва количеството (и по-точно недостигът) на знанието, а не неговото качество и съвсем не развитието на детската личност. Желанието за високи оценки може да формира нездрава конкуренция и съперничество, комплекси за превъзходство или за малоценност (в зависимост от оценките), стремеж към високи бележки на всяка цена (синдрома „бележкарство“).

Всяко дете има право да получи висока оценка за добрите си постижения – в учебната работа, в трудовите си изяви, в поведението си спрямо останалите. Например в класовете Френе се използва „бръове“ (brevet) – знак (символ) за добри постижения в определена област (например бръове за музикант, за математик, за спортист и пр.) в съответствие с вложените усилия. То се дава при изпълнението на определени условия, договорени в групата или класа. Символът на бръовето се залепва в ученическата книжка. Постиганията по индивидуалния учебен план – също. Така и родителите са постоянно в течение на постиженията на децата си и могат да следят ненаатрапчиво техните успехи.

Пример за по-подходящ за деца от началното училище начин за оценяване на постиженията на учениците и стимулиране на самочувствието им и стремежа им за успех е системата на оценяване, използвана от учителите и децата⁷⁾ в закритото вече, за съжаление, общинско алтернативно начално училище „Зорница“ (в София), работещо по системата Френе (Гюрова, 1998). В основата на оценяването е качествената оценка на успеха. Ключовата дума е „успял“, придружена със съответния брой цветни жетони:

– „успял малко“ – 4 сини, 1 жълт, 1 зелен жетон;

– „успял донякъде“ – 4 сини, 1 жълт, 2 зелени жетона;

– „успял“ – 4 сини, 2 жълти, 2 зелени жетона;

– „успял много“ – 4 сини, 3 жълти, 3 зелени жетона;

– „успял изключително“ – 4 сини, 4 жълти, 4 зелени, 1 или повече червени жетони.

Цветните жетони имат следния смисъл:

– син – поощрителен – дава се като стимул за участие (когато детето просто се е включило в определена дейност);

– жълт – дава се за качество (напр. по писане – красиво, четливо, подредено);

– зелен – свързан със съдържанието – обема на свършената работа, допуснати грешки и пр.;

– червен – за оригиналност на решението (изпълнението).

Как са се справили децата и какви жетони трябва да получи всяко от тях, определя детско жури в края на деня заедно с учителя. Жетоните се поставят в определеното за всяко дете място (например табло на класа с индивидуални джобчета за жетони на всеки ученик). Към този нетрадиционен начин на оценяване на учебните постижения се прибавя и системата за възпитание в добродетелност – похвална грамота за положени усилия и добри прояви и статуетка за добродетелност.

Новата организация на времето, средата и пространството дават възможност за съхраняване на детската индивидуалност, разгръщане на детската инициативност и въображение, повишаване на детската активност и удовлетвореност от резултата в учебно-възпитателния процес.

Условие за активизиране на учебния процес е възможността на учителя да разширява палитрата от използвани методи, една част от които са неговата „рожда“. Това неминуемо води до повишаване на самочувствието, освобождава, дава творчески заряд и усещането, че създава нещо ново – полезно и ценно за всички. По този начин става възможно „да се надскочат ограниченията на нормативните документи“, които залагат рамката, в която трябва да се реализира учебният процес. Такъв нетрадиционен метод е **проектният метод**.

Обучението, базирано върху проектния метод, позволява на учениците да работят в сътрудничество със своите съученици и учители в една ориентирана към учениците образователна среда. Тя дава възможност за заздравяване на междуличностните връзки учител – ученик/ученици, в които учителите изпълняват различни роли – на треньор, улесняващ, учещ заедно с другите. Работата по проекта изисква и реализиране на взаимоотношения между учителите в едно училище и извън него. Резултатите от съвместната работа могат да бъдат споделяни с други учители, родители, възпитатели и представители на бизнеса, които имат реално отношение към образованието на младото поколение.

Чрез работата в екип по проект се създават умения и нагласи у учениците за учене през целия живот, за поемане на гражданска отговорност и за личностно или кариерно израстване. Много от придобитите умения в процеса на работата по проект се изискват и от съвременните работодатели – например способността за работа с други хора и в екип, за вземане на подходящи решения, предприемане на инициативи и решаване на комплексни проблеми.

Като нетрадиционен метод, използван с учебна и възпитателна цел, може да се разглежда **кореспонденцията** между деца от различни училища и селища, използвана от Френе и неговите последователи (и днес). Разменят се не само писма, но и съчинения (т. нар. „свободни текстове“), детско творчество, записи на дискусии, музика, трайни сладкарски произведения, изработени в ателиетата по готварство – с една дума всичко, което решат. При всички бележки по отношение на качеството участващите деца в изработването на текста или нещата, поставени в пакета за кореспондентите, са задължени „да оправят нещата“ (да ги направят както трябва и пак да ги изпратят).

Друг нестандартен начин (своеобразен метод) за учене и изява е използването на собствена печатна база (**училищна печатница**). На малка печатарска машина в училището на Френе (и по-късно) се отпечатвали свободни текстове (съчинения на децата) и се изработвал вестникът на класа (или на училището), предназначен за родителите. Но преди да се достигне до отпечатването, учениците се запознавали с устройството на печатарската машина, състава на метала, от който е изработена, физическите явления и закони, които съпровождат функционирането ѝ, разпространението и използването ѝ от различни народи в различни времена. Днес училищната печатница продължава да е символ на училищата/класовете,

работещи по системата Френе, въпреки че училищният вестник (или вестникът на класа) се пише и „набира“ на компютър, но подходът се запазва.

Педагогиката на сътрудничеството преживява днес своето възраждане. Тя е в основата на интерактивния подход към обучението на съвременните ученици. Интерактивното обучение в двата си варианта – базирано на съвременните технологии или базирано на човешките/междудличностните взаимоотношения – е мотивиращо, защото предлага чудесното съчетание на интерактивно преподаване с учене чрез действие. Отвореният към взаимодействие учител провокира активност и диалог. В основата на това обучение е активността на учениците. Те се чувстват значими (защото правят нещо и някой се интересува от мнението им и от резултатите, които постигат), уверени (защото могат да проверят правилността на посоката на мислене и знанията си, като ги сравняват с тези на останалите ученици и на учителя) и успяващи (защото дори когато нямат достатъчно знания и умения, останалите им помагат да достигнат до „истината“ или до „правилното решение“). Това е подход (и педагогика) на успеха, а успехът е най-убедителният мотив за действие – в случая за влагане на сериозни усилия в едно имащо смисъл учене.

БЕЛЕЖКИ

1. Според Конвенцията на ООН за правата на детето (1989) дете е всяко човешко същество на възраст до 18 навършени години. Следователно учениците са деца до навършване на пълнолетие (у нас – до 18 години), въпреки че колкото по-големи стават, толкова повече се противопоставят да ги приемат за деца и да се отнасят с тях като с (малки) деца.
2. От фр. *coopérer* – сътруднича, съдействам.
3. Селестен Френе прилага своята педагогика на сътрудничеството в началното училище. Но днес моделът е „разширен“ до ниво основно образование (у нас – прогимназия, във Франция – четиригодишните колежи за средно образование след началното училище).
4. L'Institut coopérative de l'école moderne (I.C.E.M). In: Les mouvements de rénovation pédagogique par eux-mêmes . (1972), Paris, Les éditions E S F. 1972, de l'école moderne (I.C.E.M). In: Les mouvements de rénovation pédagogique par eux-mêmes. Paris, Les éditions E S F.
5. Учебните фишове са алтернатива на традиционните учебници. Те се изработват от учителя и учениците (продават се и готови фишове, които не са задължителни) и се групират в серии по учебни дейности (например четене, писане, кореспонденция, готварство и пр.) и по степен на сложност в „Библиотека на учебната документация на класа“.
6. Новото възпитание е световно движение на педагози-реформатори (алтернативни педагози), възникнало през 20-те години на XX век. Членовете му търсят нови подходи към организирането на учебно-възпитателната работа с

децата, така че училището „да им стане по мярка“, да се стимулират творчеството, инициативността, нестандартното мислене за сметка на уравниловката и авторитаризма. Представителите от различни страни създават свои алтернативни педагогически системи, които носят имената им. Световно известни педагози-реформатори – членове на световното движение „Ново възпитание“, са Жан-Овид Декроли (Белгия), Едуард Клапаред и Адолф Фериер (Швейцария), Мария Монтесори (Италия), Александър Нийл (Великобритания), Селестен Френе, Роже Кузине, Емил Дюркхем (Франция), Джон Дюи (САЩ), Фридрих Дистерверг (Германия), Лев Николаевич Толстой (Русия) и др. Към имената на тези „класици“ на нетрадиционното мислене се добавят и имената на представителите на „съветската школа“ (Надежда Крупская, Антон С. Макаренко, Василий А. Сухомлинский, Шалва Амонашвили, Борис Шаталов, Иля Волков и др.). В България прилагането на идеите на новото – свободно – възпитание се свързва с името на проф. Димитър Кацаров.

7. Ежедневно или ежеседмично се формират екипи от деца и учител за оценяване на постиженията на учениците в класа.

ЛИТЕРАТУРА

- Буров, С. и др. (2002). *Съвременен тълковен речник на българския език с приложения*. 3 изд. В.Търново.
- Гюрова, В. (1997). Алтернативни модели за образование и възпитание. В: *Педагогически технологии за превантивна и корекционно-възпитателна работа с учениците*. Книга II. С., СУ „Св. Кл. Охридски“, Фонд „Научни изследвания“, Обществен фонд „Детство“, Делфииздат.
- Гюрова, В. (1998). Алтернативно училище „Зорница“ (Концепция). *Стратегии на образователната и научната политика*, 3.
- Гюрова, В. (2002). *Културата по правата на децата – шанс и предизвикателство за учителите*. София: ИК „Комливес“ – ЛМ.
- Гюрова, В. (1995). *Педагогиката Френе и съвременното училище*. Годишник на СУ, ФП, т. 86.
- Френе, С. (1990). *Избранные педагогические сочинения* (под ред. на Б.Л. Вулфсон). Прев. от фр. Москва: Прогресс.
- Race, Phil. (1995). *Who Learns Wins. Positive Steps to Enjoyment and Re-discovery of Learning*. Harmondsworth. Middlesex, Penguin books, BBC Books.
- Race, Ph. (1994a). Never Mind the Teaching – Feel the Learning. In: *Aspects of Educational and Training Technology XXVII. Designing for Learning Effectiveness with Efficiency*. (Ed. by Rose Hoey)., London, Kogan Page.

REFERENCES

- Burov, S. i dr. (2002). *Savremenien talkoven rechnik na balgarskiya ezik s prilozheniya*. 3 izd. V.Tarnovo.

- Gyurova, V. (1997). Alternativni modeli za obrazovanie i vazpitanie. V: Pedagogicheski tehnologii za prevantivna i korektsionno-vazpitatelna rabota s uchenitsite. Kniga II. S., SU „Sv. Kl. Ohridski“, Fond „Nauchni izsledvaniya“, Obshtestven fond „Detstvo“, Delfiizdat.
- Gyurova, V. (1998). Alternativno uchilishte „Zornitsa“ (Kontseptsiya). Strategii na obrazovatelnata i nauchnata politika, 3.
- Gyurova, V. (2002). Kulturata po pravata na detsata – shans i predizvikatelstvo za uchitelite. Sofiya: IK „Komlives“ – LM.
- Gyurova, V. (1995). Pedagogikata Frene i savremennoto uchilishte. Godishnik na SU, FP, t. 86.
- Frene, S. (1990). Izbrannaye pedagogicheskie sochineniya. (pod red. na B.L. Vulfson). Prev. ot fr. Moskva: Progress.
- Race, Phil. (1995). Who Learns Wins. Positive Steps to Enjoyment and Rediscovery of Learning. Harmondsworth. Middlesex, Penguin books, BBC Books.
- Race, Ph. (1994a). Never Mind the Teaching – Feel the Learning. In: Aspects of Educational and Training Technology XXVII. Designing for Learning Effectiveness with Efficiency. (Ed. by Rose Hoey), London, Kogan Page.

TRAINING THROUGH COOPERATION – CELESTIN FREINET AND HIS PEDAGOGY

Abstract. The article presents the key points of pedagogical system of Celestin Freinet – Pédagogie coopérée (Collaborative/Cooperative Pedagogy): Class organization (“class-cooperative”), new organizations of place, time, teaching and learning process, work in a motivating study environment, as well as the new approach to assessment of success and study achievement alternative methods and tools, used in education \correspondence, natural approach of learning, project method, school newspaper, study cards, “free texts”, etc.).

✉ **Prof. Viara Gyurova, DSc.**
Faculty of Education
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
Sofia, Bulgaria
E-mail: viaragyurova@abv.bg